

PEDAGOGIKA, PSIXOLOGIYA VA IJTIMOIY TADQIQOTLAR

Onlayn ilmiy jurnal

Jild: 03 Nashr: 10 (2024)

www.mudarrisziyo.uz

ISSN: 2992-8931

TIBBIY PEDAGOGIKA TA'LIM YO'NALISHI TALABALARIDA KASBIY QIZIQISH VA TASAVVURLARNI SHAKLLANTIRISHNING DIDAKTIK IMKONIYATLARI

Tohirova Farida Olimjonovna

Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti assistenti

Rizaeva Munira Muzaffarovna, Oblakulova Jasmin Azizovna

Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti Fundamental tibbiyot fakulteti talabasi

Annotatsiya: *Tibbiy pedagogika ta'lim yo'nalishi talabalarida pedagogik muloqot vositasida talabalar kasbiy tafakkurni shakllantirish o'qituvchining kasbiy vazifalari sirasiga kirib, muayyan faoliyatga bo'lgan kasbiy qiziqishni tashxis qilish uchun uslublarni ishlab chiqishga bo'lgan yagona uslubiy yondoshuvning yo'qligi, kasbiy qiziqishni shakllantirish bosqichlari asoslab berilmagan va uning turli bosqichlardagi psixologik xarakteristikalari aniqlangan.*

Kalit so'zlar: *Tibbiy pedagogika, Kasbiy qiziqish, talabalar, kasbiy faoliyat, tibbiyot xodimi, kasbiy faoliyat va hok.*

Maktabni tamomlayotgan ko'pchilik yoshlarning kasbni tanlashlari ularda xosil bo'lgan ushbu kasbga nisbatan va u bilan bog'liq bo'lgan shunday bilimlar doirasiga bo'lgan alohida qiziqishga asoslangan. Maktab o'quvchilarida to'garaklardagi darslar jarayonida shakllangan tibbiyotga bo'lgan bilishga oid qiziqishlari kasbiy qiziqishni tavsiflovchi eng muhim jihatlardan birini tashkil etadi. Tibbiyot xodimi kasbini tanlagan talabalar va mutaxassislarining ko'pchiligi o'zlarining kasbiy tanlovlarini maktabdayoq o'tgan darslari bilan bog'lashlari bejizga emas. Lekin, amaliyotga ko'ra, ma'lum to'garaklarda shug'ullanadigan maktab o'quvchilarining hammasi ham tibbiyot xodimi kasbini tanlayverishmaydi. Demak, tibbiyot bilan shug'ullanish shunday rivojlanishning ijtimoiy holati bo'lib, unda muayyan shaxsiy shart-sharoitlarda tibbiyot xodimi kasbiga bo'lgan qiziqish shakllanadi.

Maktab o'quvchilari o'rtasida o'tkazilgan so'rov shuni ko'rsatadiki, ularning yarmisi tibbiyot xodimi kasbini mustaqil ravishda tanlashgan. Xuddi shunga o'xshash ma'lumotlar tibbiyot oliygoxlarida talabalari va mutaxassislar o'rtasida o'tkazilgan so'rov davomida ham olingan. Yuqori sinf o'quvchilari hamda talabalar uchun kasbiy qiziqishlar, kasbiy qiziqishga bo'lgan moyilliklar va shaxsning iroda sohasi bilan sharoitlanuvchi murakkab va uzun jarayondir. Kasbiy o'z taqdirini o'zi belgilashga kasbni tanlash va o'zida shunday tanlovni mustahkamlovchi ichki ruhiy asoslarni topish kiradi. Ushbu ichki asoslar tanlangan kasbiy faoliyatga nisbatan intilish, moyillik va qobiliyatlar bo'lishi mumkin.

Kasbiy qiziqish, his-hayajon, aqliy, rag'batlantiruvchi va iroda komponentlarini o'z ichiga oluvchi murakkab shaxsiy shakllanish sifatida, subyektning tanlangan ma'lum kasb bilan o'zaro ta'sirida namoyon bo'ladi. Kasbiy qiziqishning mavjudligi odamning ma'lum bir kasb bilan bo'lgan o'zaro ta'sirini, ya'ni kasbning odamga nisbatan aloqasi va odamning kasbga bo'lgan aloqasini aks

ettiruvchi “odam-kasb” tizimining shakllanishi to‘g‘risida guvohlik beradi. Oxirgisi oldingisi bilan qiyoslanadi.

Bir qator o‘ziga xos xususiyatlarga ega bo‘lgan tibbiyot xodimi kasbini to‘garaklarda shakllanib bo‘lgan kasbiy qiziqishlarga ega bo‘lgan shug‘ullanuvchilari tanlashlarini taxmin qilish o‘rinliroq bo‘lardi. Lekin, bu har doim ham bunday emas. Maktab o‘quvchilari, talabalar va mutaxassislarining hammasida ham kasbni tanlash shakllangan kasbiy qiziqish bilan mustahkamlangan emas. Natijada keyinchalik (kasb tanlangandan keyin) subyekt va kasb o‘rtasidagi munosabat ikki yo‘nalishda rivojlanadi: bir xil toifa odamlarda qiziqish mustahkamlansa, boshqalarda sustlashadi. Birinchi holatda kasbni tanlash ijobiy shart-sharoitlarning ta‘siri bilan bog‘liq (moyilliklar, qobiliyatlar, shuningdek, maktab o‘quvchilarining shaxsiyatining xususiyatlarini yaxshi biladigan yoshi kattaroq o‘rtoqlarning maslahatlari va tanlanadigan kasbning talablari). Ikkinchi holatda kasbni tanlash salbiy shart-sharoitlarning ta‘siri bilan bog‘liq (kasbga zid kelish, shifokorga bo‘lgan munosabatning kasbga o‘tishi va shu kabilar).

Ijobiy sharoitlarning mavjudligi maktab o‘quvchilari, talabalar va mutaxassislarda mustahkam kasbiy qiziqishning shakllanishiga ko‘maklashadi.

Salbiy sharoitlarning ustunligi bu jarayonni to‘xtatib qo‘yadi va natijada tibbiyot oliy o‘quv yurtlarining bitiruvchi kurs talabalarining yetarli darajada mustahkam bo‘lmagan va esa mustahkam bo‘lmagan kasbiy qiziqishga ega bo‘lishi mumkin. Taxmin qilish tabiiyki, bunday bitiruvchilarning hammasi ham mutaxassislarining muhitida saqlanib qolmavermaydilar, bu xaqda esa mazkur ilmiy ishning natijalari guvohlik beradi.

Shunday qilib, maktab o‘quvchilarining ko‘pchilik qismi tibbiyot xodimi kasbini o‘z tanlovini kasbiy qiziqish bilan bog‘lamasdan tanlashadi va bu tadqiqotchilar tomonidan va maktab o‘quvchilari tomonidan boshqa kasblarni tanlashlarida ko‘rsatilgan. Bunday holda maktab o‘quvchilarida bir xillar uchun oliy ta‘lim olish va boshqalar uchun esa kasbiy mukammallashuvni davom ettirish imkonini beradigan ma‘lum ijtimoiy holat (talaba bo‘lish) bo‘yicha reja shakllangan. Birinchisi ham ikkinchisi ham muayyan kasbni tanlashning noto‘g‘ri, ruhan asoslanmagan tanlanishi to‘g‘risida guvohlik beradi va bu maktab o‘quvchilari bilan kasbga yo‘naltirilganlik borasida yetarli darajada ishlanmaganlik bilan sharoitlanadi.

Agar tarixga nazar tashlaydigan bo‘lsak, u holda Qadimgi Yunoniston va Rim faylasuflari uni shaxsning xususiyati va odamning kasbiy faoliyatdagi muvaffaqiyatini belgilovchi ruhiy hodisa deb tushunishgan. Amaliy psixologik va pedagogik tadqiqotlarda “kasbiy qiziqish” atamasining qo‘llanila boshlaganiga ko‘p bo‘lmadi, ya‘ni atigi 15-20 yil oldin.

Tadqiqotchilar tomonidan kasbiy qiziqishga shaxsiy shakllanish sifatida yetarlicha e‘tibor berilmasligi ba‘zan uning mohiyatini to‘liq aks ettirmaydigan turli fenomenlarning yaratilishiga olib keladi. Misol tariqasida quyidagilarni keltirish mumkin. Kasbiy qiziqish: afzal ko‘riladigan faoliyat turiga bo‘lgan qiziqish sifatida; qobiliyatlar va mahoratlarning birikmasida faoliyatga bo‘lgan ijodiy munosabatning ta‘sis qiluvchi boshlanishi sifatidagi individual psixologik hodisa sifatida; shaxsning kasbni muvaffaqiyatli egallashiga bo‘lgan yo‘naltirilganlik sifatida; ong, iroda va tuyg‘ularning kasbni egallashga yo‘naltirilganligi va hokazolar sifatida tushuniladi. Bunday ta‘riflar o‘rganilayotgan hodisaning xususiyatini to‘liq aks ettirmaydi, bu esa ularning tadqiqotlarni o‘tkazish uchun yo‘naltiruvchi uslubiy uskuna sifatida va amaliy maqsadlarda boshqaruvchi ob‘yekt sifatida ishlatilishini qiyinlashtiradi. Ba‘zi tadqiqotlarda kasbiy qiziqish shaxsning tug‘ma xususiyati sifatida tushuniladi.

Ko'rib chiqilayotgan tushunchaning eng to'g'ri ta'rif kishida muayyan kasb bilan aloqaga kirishish jarayonida rivojlanadigan tizimli shakllanish sifatidagi kasbiy qiziqish to'g'risidagi tasavvur asosida ishlab chiqilishi mumkin. Shu nuqtai nazardan kasbiy qiziqish tanlangan kasbiy faoliyatga yo'naltirilgan tanlov-anglash, his-tuyg'u va irodaviy faollikni o'z ichiga oluvchi psixik jarayonlar, xususiyatlar va holatlarning murakkab ko'p-bosqichli iyerarxik simptomli majmuasi deb tushuniladi. Lekin bu ta'rif ham kasbiy qiziqishning mohiyatini yetarlicha ochib bera olmaydi. Bu nimadan iborat? Faoliyatning psixologik nazariyasidan kelib chiqqan holda, shaxsning har qanday faolligi sababli asosga ega. Shu munosabat bilan shaxsning tanlangan kasbiy faoliyatga yo'naltirilgan faolligi sabablar tizimi bilan aniqlanadi. "Kasbiy qiziqish" tushunchasini ko'rib chiqishda kasbga yo'naltirilganlik tushunchasiga tenglashtiradi. Lekin kasbiy yo'naltirish ayniqsa, kasbiy-pedagogik kasbiy qiziqishni tarkibiy qism sifatida o'z ichiga oladigan kattaroq xajmdagi shaxsiy shakllanishdan iborat. O'rganilayotgan ishning afzalligi o'quvchilar va pedagogik oliy o'quv yurtlari talabalarida kasb tanlashga bo'lgan kasbiy qiziqishlarni tashxis qilish uchun qo'llanmani ishlab chiqish, shuningdek, muallif tomonidan o'quvchilar va talabalarda kasbiy qiziqishlarni shakllantirishning uslubi deb hisoblash lozim.

Shuni qayd qilish mumkinki, biz tahlil qilib chiqqan ishlarning ko'pchiligida, mualliflar, kasbiy qiziqishning mohiyatini ochib berisharkan, qiziqishning tarkibiy qismlaridan biri sabablar bo'lganidan tashqari hollarda uning sababli qismni kiritishmaydi.

Kasbiy qiziqish va amaliy ahamiyatning nazariy tushunilishi uchun kasbiy tafakkurning shaxsiyat tuzilishidagi o'rni haqidagi savol yuzaga keladi. Bir qator tadqiqotlarda tafakkurning o'qishga va kasbiy faoliyatga bo'lgan ta'siri e'tirof etiladi, lekin bu fikrni tasdiqlovchi va bu ta'sirning xarakterini ochib beruvi tajribaviy ma'lumotlar yetarli emas. Shuningdek, faoliyatning kasbiy qiziqishni mustahkamlashga bo'lgan aksil ta'siri ham ko'rsatib berilmagan. Kasbiy qiziqishning moyilliklar bilan aloqasi ko'rsatib berilgan bo'lib, uning nimada va qaysi yo'nalishda namoyon bo'lishi borasida adabiyotlarda hatto qarama-qarshi fikrlar ham uchraydi.

Shunday qilib, kasbiy qiziqishni tushunishga nisbatan adabiyotlarning tahlili quyidagicha xulosaga kelishga imkon beradi. Kasbiy qiziqish ba'zan shaxsning xususiyati, ba'zan ruhiy jarayonlar, xususiyatlar va holatlarning majmuasi, ba'zida shaxsning munosabati, ba'zan esa yo'nalish va hokazolar sifatida tushuniladi. Kasbiy qiziqish mohiyatini yagona tushunilishining yo'qligi uni o'rganishga bo'lgan turli uslubiy yondoshuvlarga olib keladi.

Kasbiy qiziqishning adabiyotlardagi o'rganilishini tugatar ekanmiz, uning psixologiyaning ilmiy nazariyalari asosida tushunilishiga qisqacha to'xtalib o'tish zarur.

Xulosa

O'rganilayotgan muammo bo'yicha milliy va xorijiy adabiyotlarni tahlil qilish quyidagilardan iborat bo'lgan jiddiy bo'shliqlarni aniqlashga yordam berdi: Kasbiy qiziqish subyektning kasbga bo'lgan o'ziga xos munosabati sifatida tushuniladi. Kasbiy qiziqish mohiyatining yagona tushunilishining yo'qligi uni o'rganishda va uning shakllanishini boshqarishda turli yondoshuvlarga olib keladi.

Adabiyotlar:

1. Abdullayeva S., Maxmudova Z., Xujakulov S. TIBBIY TA'LIMDA VR TEXNOLOGIYA //Eurasian Journal of Academic Research. – 2022. – T. 2. – №. 11. – C. 1140-1144.
2. Abdusamatovich K. S., Olimjonovna T. F. Application of web applications in medicine //Eurasian Research Bulletin. – 2022. – T. 14. – C. 46-50.

3. Nabiyeva, S. S., Rustamov, A. A., Malikov, M. R., & Ne'matov, N. I. (2020). Concept of medical information. *European Journal of Molecular and Clinical Medicine*, 7(7), 602-609.
4. Malikov, M. R., Rustamov, A. A., & Ne'matov, N. I. (2020). STRATEGIES FOR DEVELOPMENT OF MEDICAL INFORMATION SYSTEMS. *Theoretical & Applied Science*, (9), 388-392.
5. Berdiyevna, A. S., & Olimjonovna, T. F. (2022). INNOVATIVE APPROACHES IN THE EDUCATION SYSTEM TO INCREASE YOUTH PARTICIPATION. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(3), 674-677.
6. Esirgapovich, K. A. (2022). THE EASIEST RECOMMENDATIONS FOR CREATING A WEBSITE. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(2), 758-761.
7. Toxirova, F. O., Malikov, M. R., Abdullayeva, S. B., Ne'matov, N. I., & Rustamov, A. A. (2021). Reflective Approach In Organization Of Pedagogical Processes. *European Journal of Molecular & Clinical Medicine*, 7(03), 2020.
8. Ne'matov, N., & Rustamov, T. (2022). SANATORIYLAR ISHINI AVTOMATLASHTIRISH: BRON XIZMATI VA UNING STRUKTURASI. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(11), 763-766.
9. Ne'matov, N., & Ne'matova, N. (2022). OLIY TA'LIM TIZIMI TALABALARIGA O'ZBEK TILINI O'QITISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING O'RNII. *Академические исследования в современной науке*, 1(19), 37-38.
10. OB Akhmedov, AS Djalilov, NI Nematov, AA Rustamov // Directions Of Standardization In Medical Informatics // Emergent: *Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)*, 2(2), 1-4 p. 2021
11. Ne'matov, N., & Isroilov, J. (2022). TIBBIY VEB SAYTLAR YARATISH YUTUQ VA KAMCHILIKLARI. *Zamonaviy dunyoda innovatsion tadqiqotlar: Nazariya va amaliyot*, 1(25), 162-164.
12. Ne'matov, NI. (2022). TIBBIY VEB SAYTLAR YARATISH SAMARADORLIGI. *Academic Research in Educational Sciences (ARES)* 3 (2), 118-124
13. Berdiyevna, A. S., Fazliddinovich, S. R., & Uralovich, R. N. (2022). Use of Information Technology in Improving the Quality of Education. *Eurasian Research Bulletin*, 14, 134-138.
13. Abdullayeva, S. B., & Dosmurodova, S. S. (2022). THE ROLE OF THE FAMILY IN THE FORMATION OF VALUE DIRECTIONS IN YOUTH. *Procedia of Theoretical and Applied Sciences*, 1(1), 93-95.
14. Olimjonovna, T. F. (2023). SOCIO-HISTORICAL FOUNDATIONS OF FORMATION OF INTEREST IN THE PROFESSION AND DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL THINKING THROUGH PEDAGOGICAL COMMUNICATION.
15. Berdiyevna, A. S., & Shokirovich, X. S. (2023). Prospective Directions of Implementation of Modern Information Technologies in Education. *Eurasian Journal of Research, Development and Innovation*, 17, 7-11.
16. Berdiyevna, A. S., Akramovna, M. M., & Olmasovna, R. P. (2023). Research in the Process of Education of Medical Students Shaping Their Abilities. *Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching*, 17, 95-99.

17. Ismatullayevich, N. N. (2023). The role of educational websites in the development of student's higher education systems. Eurasian Journal of Research, Development and Innovation, 17, 17-20.
18. Ismatullayevich N. N., Ilxomovna M. Z. Automation of Sanatorium Work: Reservation Service and its Structure //Miasto Przyszłości. – 2022. – T. 29. – С. 65-67.
19. Olimjonovna T. F. Pedagogical Communication and its Role and Significance in Developing the Professional Thinking of Students //Eurasian Scientific Herald. – 2023. – T. 16. – С. 82-86.
20. Berdiyevna, A. S., Ilhomovna, M. Z., & Ogli, K. S. S. (2023). Modern methods of information exchange in polyclinic conditions. Genius Repository, 25, 16-20.
21. Abdullayeva, S., Maxmudova, Z., & Xo'jaqulov, S. (2023). MODERN METHODS OF INFORMATION EXCHANGE IN POLYCLINIC CONDITIONS. Modern Science and Research, 2(10), 304-310.
22. Махмудова, З. И., & Аббосова, Р. Р. (2023). ТЕМА: РОЛЬ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИИ В ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ ОТРОСЛИ. Gospodarka i Innowacje., 33, 164-169.
23. Илхомовна, М. З., & Ражабоевна, А. Р. (2023). ТЕМА: РОЛЬ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИИ В ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ ОТРОСЛИ.
24. Maxmudova, Z. (2023). THE ROLE OF INFORMATION TECHNOLOGY IN THE PHARMACEUTICAL INDUSTRY. International Bulletin of Engineering and Technology, 3(3), 52-54.
25. Maxmudova, Z., Mehmonov, A., Maxsiddinova, O., & Tirkashev, A. (2023). SCIENTIFIC STUDIES SHOWING HOW MUCH PART OF THE BRAIN A PERSON USES. Modern Science and Research, 2(10), 960-964.
26. Tohirova, F., & Esanmurodova, D. (2024). THE IMPORTANCE, ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF THE MODULAR PROGRAM IN THE EDUCATIONAL SYSTEM. Modern Science and Research, 3(1), 789-794.
27. Olimzhanovna, T. F. (2023). Facts About the Poisonous Mammal-Loris. Miasto Przyszłości, 42, 592-594.
28. Elamanova, M., & Toxirova, F. (2023). FACTS ABOUT THE POISONOUS MAMMAL-LORIS. Modern Science and Research, 2(12), 226-229.
29. Olimjonovna, T. F. (2023). FERMENTLAR VA ULARNING INSON ORGANIZMIDAGI O'RNI.
30. Olimjanovna, T. F. (2023). ZAHARLI SUTEMIZUVCHI-LORIS HAQIDA FAKTLAR.
31. Olimjonovna, T. F., Rustamjonovna, T. P., & Zafarovna, I. S. (2023). Causes Leading to Baldness and How to Deal With Them. Miasto Przyszłości, 42, 216-220.
32. Abdusamatovich, K. S., & Olimjonovna, T. F. (2023). Information technologies in the economy. Genius Repository, 26, 30-33.
33. Olimjonovna, T. F. (2023). TELEMEDITSINA TEXNOLOGIYALARINI RIVOJLANTIRISH.

34. Olimjonovna, T. F. (2023). AXBOROT TEXNOLOGIYALARINI TA'LIM JARAYONIDA QO'LLASHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK OMILLARI.
35. Karabaev, S., & Toxirova, F. (2023). DEVELOPMENT OF TELEMEDICINE TECHNOLOGIES. *Modern Science and Research*, 2(4), 698-702.
36. Karabaev, S., & Toxirova, F. (2023). PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL FACTORS OF USING INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS. *Modern Science and Research*, 2(4), 703-707.
37. Abdusamatovich, K. S., & Olimjonovna, T. F. (2023). Information technologies in the economy. *Genius Repository*, 26, 30-33.
38. Ne'matov, N., & Sobirova, K. (2024). THE ROLE OF WEBSITES IN IMPROVING THE WORK OF MEDICAL INSTITUTIONS. *Modern Science and Research*, 3(2), 530-532.
39. Berdiyevna, A. S. (2024). AXBOROT KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARI VA VOSITALARIDAN TA'LIM JARAYONIDA FOYDALANISHNING ISTIQBOLLI YONALISHLARI VA KELAJAGI. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 4(2), 152-157.
40. Абдуллаева, С., & Раупова, Р. (2024). ТАЪЛИМ ВА ТАРБИЯ МЕТОДЛАРИ ВА ВАЗИФАЛАРИНИ ЎРГАНИШ-БЎЛАЖАК ПЕДАГОГЛАР ФАОЛИЯТИНИНГ АСОСИЙ ОМИЛИДИР. *Modern Science and Research*, 3(1), 91-97.
41. Ithomovna, M. Z., Berdiyevna, A. S., Shaxboz o'g'li, Y. T., & Mirkobilovna, S. R. (2023). The Importance of IT Technologies in Ultrasound Examinations. *Journal of Intellectual Property and Human Rights*, 2(12), 121-125.
42. Berdiyevna, A. S., Sobirovich, S. O., & Ibrahimovna, N. N. (2023). Distinctive Features of the Distance Learning System in Medical Education: the Opportunity to Learn at a Convenient Time, Place and Environment. *Journal of Intellectual Property and Human Rights*, 2(12), 33-38.
43. Абдуллаева, С. Б. (2023). ТИББИЁТДА ТАЛАБАЛАРГА АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ ВА ЖАРАЁНЛАРНИ МАТЕМАТИК МОДЕЛЛАШТИРИШ ФАН МОДУЛИНИ ЎРГАТИШДА МОТИВАЦИЯЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 3(12), 27-30.
44. Berdiyevna, A. S., Eshmamatovna, D. N., & Shukhratovna, D. S. (2023). THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MEDICAL DISEASE PREDICTION. *EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE*, 3(3), 5-9.